

Mi, potpisnici ovog upozorenja, vođeni idejom ubrzanog razvoja ekonomije Bosne i Hercegovine i potrebom podizanja njene otpornosti na ekonomske šokove izazvane krizama i geopolitičkim promjenama u našem okruženju, ističemo značaj unapređenja postojeće ekonomske strukture u pravcu jačanja udjela moderne prerađivačke industrije (Manufacturing) sa kapacitetima ponude utrživih proizvoda (Tradable Goods) za globalno tržište i stvaranja visoke dodane vrijednosti kao osnove ekonomskog razvoja i jačanja životnog standarda građana naše zemlje.

Zabrinuti zbog toga što se, nakon destruktivne deindustrijalizacije ne bilježi vidljiviji oporavak industrije, niti razvija svijest o potrebi ubrzane reindustrijalizacije koja se kao održivi razvojni cilj 9 „Industrija, inovacije i infrastruktura“ nalazi u Agendi Ujedinjenih nacija 2030. i formalno je preuzet u aktualnim razvojnim dokumentima vlasti Bosne i Hercegovine, odlučili smo obratiti se svima odgovornim za donošenje političkih odluka i široj javnosti te im uputiti ovo

UPOZORENJE

1. Bosna i Hercegovina ima bogatu industrijsku tradiciju iz socijalističkog perioda (u 1990. godini njen udio u zaposlenosti bio je 40%, a u stvaranju bruto dodane vrijednosti 35%). Industrija je bila osnovni element ekonomske strukture, izvor ekonomskog rasta, masovne zaposlenosti, uključivanja u međunarodno tržište i oslonac socijalno-ekonomskog razvoja i rasta životnog standarda stanovništva. Agresija na BiH kroz ratnu destrukciju i prekid poslovnih veza sa okruženjem, te poslijeratna tranzicija ekonomije sa privatizacijom doveli su do duboke deindustrijalizacije koja se tek posljednje desteljeće blago popravlja, tako da 2022. godine industrija učestvuje u stvaranju ukupne zaposlenosti u BH sa 20,3%, a u stvaranju BDV sa 17,1%.
2. Protekli period pokazao je svu pogubnost neoliberalnog koncepta ekonomije koji je Bosni i Hercegovini bio nametnut od strane Svjetske banke i MMF kao eksponenata međunarodne zajednice i njenog programa obnove BiH. Preuranjena deindustrijalizacija nije odgovarala ni ekonomskoj strukturi, ni mentalitetu ljudi, ni javnoj infrastrukturi obrazovanja ni organizacije društva i ekonomije u BiH. Ona je odgovarala jedino etnonacionalnim političkim klasama koje su gašenjem industrije lakše stvarale novu rentijersku osnovu političkog kapitalizma, zasnovanog na distribuciji dohodaka ne po tržišnoj efikasnosti, nego po političkoj podobnosti, uz masovnu primjenu korupcije,

kriminala i sistema privilegija za crony kapitaliste. Takav je sistem prirodno okrenut blokadi ekonomskih i socijalnih reformi koje onemogućavaju masovnu obnovu industrije.

3. Proces reindustrijalizacije treba intenzivirati u okviru prilagođavanja novom normalnom kroz priključenje europskoj industrijskoj politici, kroz strategije energetske tranzicije i zelene ekonomije, kroz strategije digitalizacije i strategije inovacija. Tranzicija ekonomije početkom 21. stoljeća bila je tragična za industriju BiH, tranzicija ekonomije koja nam predstoji je povjesna šansa za industriju BiH, posebno imajući u vidu kandidatski status BiH za članstvo u EU i proces reshoringa, odnosno realokacije industrija iz Kine i drugih prekomorskih destinacija na europsku periferiju i uvezivanje BH kompanija u lance vrijednosti europskih kompanija u kojima BiH treba da nađe svoje mjesto kao konkurentna lokacija za napredne industrije 3. i 4. tehnološke revolucije.
4. Reindustrijalizacija traži javno politike u dvije ključne dimenzije. Prva dimenzija je razvoj ljudskog kapitala, koji se odnosi na naslijeđe naučne i stručne zajednice iz lanca vrijednosti industrije BiH i nove resurse ljudskog kapitala iz akademske i poslovne sfere za potrebe moderne industrije. Industrija treba da osigura veće plaće, veće dostojanstvo rada, sigurnost radnih mjesta i veće mogućnosti promocije i kreativnog ostvarenja ljudi koji rade u industriji i sa njom povezanim djelatnostima. Dodatno, ta dimenzija podrazumjeva razvoj institucionalnog okvira i institucija za upravljanje industrijskim razvojem što uključuje i adekvatnu inovacijsku i poduzetničku infrastrukturu i industrijske politike, sa posebnim fokusom na uključivanje u razvojno industrijski kompleks Europske Unije i njene strategije i politike. Druga dimenzija je poticanje inovacija i investicija privatnog kapitala u industrijsku proizvodnju visoke dodane vrijednosti. U ovoj dimenziji je posebno značajna orijentacija na inovacijski sistem EU, njene fondove za poticanje inovacija i naučno-istraživačkog rada (Horizon Europe 2027), dijasporu BiH i na strane direktne investicije.
5. Važna pretpostavka za osiguranje ubrzane reindustrijalizacije i postizanje njenih društvenih efekata je priznanje izuzetne važnosti već postojeće naučne i stručne zajednice nastale u okviru višedecenijskog procesa industrijalizacije bosanskohercegovačke ekonomije. Ta zajednica je dragocjen društveni kapital koji, nesviješću i nebrigom sadašnjih donositelja političkih odluka, propada marginaliziran i neiskorišten. Tako

nastaje prijetnja da kontinuitet snaženja naučne i stručne zajednice njenom vezom obrazovnim i naučnim ustanovama te postojećim industrijskim kompanijama bude uništen. Posljedica te prijetnje je nemogućnost uključenja i tranzicije bosanskohercegovačke privrede, a prije svega njenih industrijskih sadržaja u šire evropske i svjetske tokove.

6. U skladu s navedenim upozoravamo na hitnost okupljanja postojeće zajednice naučnika i stručnjaka u području industrije, njihovo podržavanje u definiranju glavnih problema nametnute deindustrijalizacije i posljedične nemogućnosti da bosanskohercegovačka privreda uspostavi razvojne odnose s tokovima u svijetu.
7. Na donositeljima političkih odluka na svim razinama bosanskohercegovačkog političkog poretka obaveza je da onemogući dalje propadanje zajednice naučnika i stručnjaka u područje industrije, da uvaži njihove stavove o stanju bosanskohercegovačke industrije i opasnosti od daljeg procesa deindustrijalizacije. Na svima njima je povjesna odgovornost da politikama političkog kompromisa stvore uvjete za ubrzavanje ekonomskog i socijalnog razvoja sa prosječnom stopom ekonomskog rasta od 5-6% godišnje, ubrzanje reindustrijalizacije do udjela od 30% u stvaranju BDV i zaposlenosti i povećanje ulaganja u naučno-istraživački rad i inovacije do nivoa od 1,75% BDP do 2030. godine uz odnos poslovnog sektora i države od 1:1 u alimentiranju tih izdvajanja.
8. Naše upozorenje tiče se svih u ovoj državi s osjećanjem moralne i političke odgovornosti. Hitna je potreba izrade cjelovitog programa podrške sektoru industrije, zajednici, postojećih naučnika i stručnjaka i hitnog planiranja školovanja i osposobljavanja kadrova za industrijsku tranziciju u skladu sa zahtjevima transformacije odnosa prema energiji, digitalizaciji društva i ekonomije, uključenju u obećanja i prijetnje umjetne inteligencije i transformaciju ka zelenoj ekonomiji. Investicije u obrazovanje su najbrži put izlaska iz društvene krize i izazova novog normalnog, doprinose konkurentnosti i zapošljavanju, odgovaraju snaženju demokratije i izazovima populizma.
9. Na svim činiteljima državne vlasti, i zakonodavne i sudske i izvršne, neodložna je obaveza da pitanja zaštite postojećih industrijskih postignuća i njihovog usklađivanja s brzim promjenama u svijetu uvedu u proces dinamičnih promjena i onemogućenja nastavljanja sadašnjeg stanja u kojem se o pitanjima nauke i struke u najvažnijim

područjima raspravlja sa pozicija političkog kapitalizma i kratkoročnih interesa političke i klase crony kapitalista u Bosni i Hercegovini.

Potpisnici: Enes Baralić, Fikret Čaušević, Anto Domazet, Rasim Gačanović, Hamdija Hadžihasanović, Kadrija Hodžić, Midhat Jašić, Izudin Kapetanović, Zvezdan Karadžin, Tihomir Knežićek, Rusmir Mahmutćehajić, Krsto Mijanović, Fadil Nadarević, Žarko Papić, Jusuf Pirić, Vahid Tanović

U Sarajevu, 25. 9. 2023.